

**आरोग्य विभाग, जिल्हा परिषद,
अमरावती**

**आरोग्य विभाग अंतर्गत राबविण्यात येणा-या
योजना**

General Information Of Amravati District & Melghat Region

Sr. No.	Discription	Amravati District	Trible Area (Melghate)
1	Taotal Population (Census 2011)	2887200	305097
3	Total Talukas	14	2
4	Geographical Condition (Sq.Km.)	12212	3957
5	Forest Land	3575	2941
6	Land Under Irrigation	763000	76858
7	Total Villages	1687	324
8	Ratio Of Female (per 1000) as per Census 2011	947	957
9	District General hospital	1	0
10	District Women hospital	1	0
11	Sub-District Hospital	4	1
12	Rural Hospital	9	2
13	Primary Health Center	56	11
14	Primary Health Sub-Center	332	95
15	Ayurvedic Despenseris	65	4
16	Allopathic Despenseris	19	1
17	Primary Health Unit	12	6
18	Mobile Health Unit	8	7
19	Anganwadies	2050	426
20	Gram-Panchayat	840	113
21	Ashram School	36	27
	a.Goverment	16	13
	b.Govt.Granted	20	14
22	Ratio Of Literate	79	66

राष्ट्रीय कार्यक्रम :-

- कुटूंब कल्याण
- माता व बाल संगोपण
- हिवताप /साथरोग नियंत्रण
- कुष्ठरोग निर्मुलण
- क्षयरोग नियंत्रण
- अंधत्व नियंत्रण

दुर्धर आजार अर्थसाहय्य योजना

लेखाशिर्ष :- ८ आरोग्य (जिल्हा निधी) ७ संकिर्ण (क) जनतेला वैद्यकिय सेवा.

सदर योजनेचा लाभ हा हृदयरोग, कर्करोग व किडनी या आजाराकरीता देण्यात येतो.

प्रत्येक पात्र लाभार्थीला रु. १००००/- (दहा हजार रुपये फक्त) प्रती लाभार्थीला लाभ देण्यात येतो.

निकष :-

- १) याकरीता रुग्ण हा दुर्धर आजाराने पिडीत असल्याबाबतचे प्राधिकृत वैद्यकिय संस्थेचे तज्ञ डॉक्टरांचे अथवा जिल्हा शल्य चिकित्सकाचे आजाराबाबत प्रमाणपत्र (हृदयरोगाचे शस्त्रक्रिया करावयाचे असल्यास खर्चाचे अंदाजपत्रक सोबत जोडणे आवश्यक आहे.)
 - २) रुग्णाचा रहिवाशी दाखला (सरपंच/सचिव (ग्रा.प.) रुग्ण हा ग्रामिण भागातीलच रहिवासी असावा.
 - ३) रुग्णाचे कुटूंबीय शासकिय/निमशासकिय सेवेत कार्यरत नसल्याबाबत ग्रा.प. सचिवाचा दाखला सोबत जोडावा.
 - ४) रुग्ण हा दारिद्र्य रेषेखालील असल्याबाबत ग्रा.प. सचिवाचा दाखला तसेच तसेच भुमीहिन, अल्पभुधारक असल्यास (तहसिलदार याचे स्वाक्षरीचा) दाखला स्वातंत्र्य सैनिक असल्यास तसा दाखल जोडावा.
- सदर योजनेचे लाभार्थी निवडीकरीता समिती गठीत असुन समितीचे अध्यक्ष हे मा. अध्यक्ष जि.प. अमरावती हे असुन समिती सदस्य मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी जि.प. अमरावती, मा. मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी जि.प. अमरावती तसेच मा. जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जि.प. आरोग्य विभाग, अमरावती यांचा समावेश असतो.
 - सर्व प्रस्ताव समिती समोर ठेवुन प्राप्त प्रस्तावापैकी पात्र प्रस्तावास समिती मान्यता देऊन मंजुर करते. त्यानुसार लाभार्थीच्या नावाने रु.१००००/- (दहा हजार रुपये) धनादेश देण्यात येतो.

राष्ट्रीय आरोग्य अभियान

ध्येय, उद्दीष्टे

राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान हा केंद्रपुरस्कृत अभियान असून भारत सरकारने १२ एप्रिल २००५ रोजी पासून राबविण्यास सुरुवात केली. ग्रामीण भागातील गरीब महिला आणि मुलांपर्यंत गुणवत्तापूर्ण, अद्यावत व परिणामकारक आरोग्य सेवा पुरेशा प्रमाणात पोहोचविणे हे या मिशनचे ध्येय आहे.

उद्दीष्टे :-

- १ बालमृत्यू व मातामृत्यू कमी करणे
- २ सार्वजनिक आरोग्य सेवा सर्वांना सुलभतेने उपलब्ध करून देणे
- ३ जनन दर कमी करणे
- ४ संसर्गजन्य व असंसर्गजन्य आजारांचा प्रतिबंध व नियंत्रण करणे
- ५ प्राथमिक आरोग्य सेवा उपलब्ध करणे

राष्ट्रीय आरोग्य अभियाना अंतर्गत राबविण्यात येणा-या विविध योजना

जननी सुरक्षा योजना :-

राज्यातील ग्रामिण व शहरी भागातील दारिद्र्य रेषेखालील व अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या महिलांचे आरोग्य संस्थामध्ये होणा-या प्रसुतीचे प्रमाण वाढविणे व मातामृत्यू व अर्भक मृत्यूचे प्रमाण कमी करणे असे आहे. जननी सुरक्षा योजना सन २००६-०७ पासून अंमलबजावणी करण्यात येत आहे.

दि. ८ मे २०१३ पासून आरोग्य संस्थेत किंवा घरी प्रसुती होणा-या जेएसवाय लाभार्थी संबंधी अपत्य आणि वय याबाबत कोणतीही अट अस्तित्वात राहणार नाही. फक्त लाभार्थी बीपीएल, एससी आणि एसटी या कुटूंबातील असणे गरजेचे आहेत.

- या योजने अंतर्गत संस्थेत प्रसुती झाल्यास ग्रामीण भागातील मातेला रु. ७००/- व शहरी भागातील मातेला रु. ६००/- प्रसुती नंतर ७ दिवसाच्या आत अर्थिक लाभ देण्यात येतो.
- या योजनेअंतर्गत गर्भवती महिलांना घरी प्रसुती झाल्यास रु.५००/- आर्थिक लाभ देण्यात येतो.
- सिजरीयन शस्त्रक्रियेकरीता रु. १५००/- आर्थिक लाभ देय आहे.

या योजनेचे अटी खालील प्रमाणे आहेत :-

- १) सदर योजना ही मातेचे कितीही वय व कितीही अपत्यांपर्यंत लागू आहे.
- २) ती दारिद्र्य रेषेखालील असावी.
- ३) अनुसूचित जाती - जमाती संवर्गातील सर्व गरोदर मातांना हि योजना लागू आहे.

कुटुंब कल्याण शस्त्रक्रिया

कुटुंब कल्याण या योजनेचे उद्दिष्ट एकुण जन्मदर तसेच एकुण प्रजनन दर कमी करणे आहे. देशाच्या वाढत्या लोकसंख्येवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी भारत सरकार व राज्य शासनाकडून वेळोवेळी अनेक योजना व उपाययोजना करण्यात येत आहेत. यासाठी भारत सरकारच्या आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाने निर्बिजीकरण शस्त्रक्रिया करून घेणा-या व्यक्तींना त्यांच्या मजुरीची नुकसान भरपाई म्हणुन रोख मोबदला व शस्त्रक्रियेच्या अनुषंगाने करावयाच्या खर्चासाठी प्रोत्साहनात्मक अनुदान देण्याची योजना चालू केलेली आहे. या योजनेअंतर्गत शासकिय आरोग्य संस्थेत कुटुंब नियोजन शस्त्रक्रिया केल्यावर खालीलप्रमाणे आर्थिक लाभ देण्यात येतो.

- १) पुरुष नसबंदी (सर्व लाभार्थ्यांसाठी) केल्यास रु. ११००/- + रु. ३५१ केंद्रशासनाचे आर्थिक लाभ देय आहे.
- २) स्त्री नसबंदी (बी.पी.एल/एस.सी./एस.टी इत्यादी लाभार्थ्यांसाठी) आर्थिक लाभ रु. ६००/- देय आहे.
- ३) स्त्री नसबंदी (दारिद्र्य रेषेवरील लाभार्थ्यांसाठी) आर्थिक लाभ रु. २५०/- देय आहे.

सावित्रीबाई फुले कन्या कल्याण योजना :-

- ही योजना एक किंवा दोन मुलीवर शस्त्रक्रिया करणाऱ्या लाभार्थ्यांना अनुदेय आहे.
- या योजनेकरीता लाभार्थी दारिद्र्य रेषेखालील असणे आवश्यक आहे.
- एका मुलीवर शस्त्रक्रिया करणाऱ्या लाभार्थ्यांचे मुलीचे नांवे ८,०००/- चे बॉन्ड देण्यात येते. व २,०००/- चेक व्दारे देण्यात येतात
- दोन मुलीवर शस्त्रक्रिया करणाऱ्या लाभार्थ्यांचे मुलीचे नांवे प्रत्येकी ४,०००/- चे बॉन्ड देण्यात येते. व १,०००/- चेक व्दारे देण्यात येतात

अटी व शर्ती :-

- १) लाभार्थी दारिद्र्य रेषेखालील असावा.
- २) पती किंवा पत्नीने केलेली शस्त्रक्रिया राज्यातील शासकिय किंवा नोदणीकृत रुग्णालयात केलेली असावी.
- ३) पती किंवा पत्नीने यापुर्वी शस्त्रक्रिया केलेली नसावी.
- ४) सदर योजनेच्या लाभार्थ्यांना फक्त १ किंवा २ मुलींच असाव्या.

बाल उपचार केंद्र :-

- बाल उपचार केंद्राचे आयोजन
- आदिवासी भागातील व बिगर आदिवासी क्षेत्रातील कुपोषित बालकांना (श्रेणी ३ व ४) कुपोषणातून बाहेर काढणे करीता.
- २१ दिवस भरती ठेवून पोषण आहार पुरवठा.
- पालकांना बुडीत मजुरी पोटी रु. १००/- प्रती दिवस प्रमाणे मजुरी.
- प्रत्येक बालकामागे औषधोपचार, तपासणी व आहार याकरीता रु. १५०/- प्रति दिवस प्रमाणे अनुदान मंजूर करण्यात आले आहे.
- बालरोग तज्ञ यांचे कडून विशेष तपासणी

ग्राम बाल विकास केंद्र :-

- ग्राम बाल विकास केंद्राचे आयोजन
- आदिवासी भागातील व बिगर आदिवासी क्षेत्रातील कुपोषित बालकांना (श्रेणी ३ व ४) कुपोषणातून बाहेर काढणे करीता.
- ३० दिवस भरती ठेवून पोषण आहार व औषधोपचार देणे.
- ग्राम बाल विकास केंद्रामध्ये प्रती बालक रु. १०००/- प्रमाणे आहार व औषधोपचार करीता मंजुरी.
- ग्राम बाल विकास केंद्रामध्ये प्रत्येक बालकास दिवसातून ४ वेळा आहार देण्यात येतो.

जननी शिशु सुरक्षा योजना :-

- जननी शिशु कार्यक्रमांतर्गत प्रत्येक मातेस गरोदरपणातील प्रसूतीअंतर्गत, प्रसूती पश्चात ६ आठवडयापर्यंत आवश्यक त्या सर्व प्रयोगशाळा तपासण्या, सोनोग्राफी मोफत देण्यात येतात.
- प्रसूतीसाठी दाखल झालेल्या मातेला स्वाभाविक प्रसूती झाल्यास एकूण ३ दिवस मोफत आहार देण्यात येतो व सिझेरियन सेक्शनद्वारे प्रसूती झाल्यास ७ दिवस मोफत आहार देण्यात येतो.
- जननी शिशु कार्यक्रमांतर्गत प्रत्येक मातेस गरोदरपणापासून ते प्रसूतीपश्चात ६ आठवडयापर्यंत व नवजात बालकास १ वर्षापर्यंत मोफत संदर्भ सेवा देण्यात येते.
- जननी शिशु कार्यक्रमांतर्गत १ वर्षापर्यंतच्या आजारी नवजात अर्भकास औषधे मोफत देण्यात येतात.

राष्ट्रीय बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम :-

राष्ट्रीय बाल स्वास्थ्य कार्यक्रमअंतर्गत अंगणवाडी तसेच शालेय विद्यार्थ्यांचे आरोग्य संवर्धन करणे, आरोग्य विषयक जन जागृती करणे, आरोग्य दोष शोधून त्यावर उपचार करणे व त्यासाठीचा आवश्यक पाठपुरावा करणे यासाठी राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान अंतर्गत ग्रामीण भागातील अंगणवाडी ते इयत्ता १ ते १२ पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांसाठी आरोग्य तपासणी करण्यासाठी राष्ट्रीय बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम जिल्ह्यामध्ये सुरु करण्यात आला आहे.

राष्ट्रीय बाल स्वास्थ्य कार्यक्रमांमध्ये विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी, औषधोपचार, पोषण आहार मार्गदर्शन, किशोरवयीन मुला-मुलींना आरोग्य व स्वच्छता याबाबत मार्गदर्शन, विद्यार्थ्यांचे कार्यात्मक व औपचारीक मुल्यमापन, साहित्य व साधने इत्यादी बाबींचा समावेश आहे.

प्राथमिक आरोग्य केंद्र रुग्ण कल्याण समिती (PHC-RKS)

एकूण प्राथमिक आरोग्य केंद्र - ५६

सदर योजनेंतर्गत ५६ प्रा.आ.केंद्राकरीता रुग्ण कल्याण समिती स्वायत्त निधी अंतर्गत प्रत्येक प्राथमिक आरोग्य केंद्राला आरोग्य सेवा सुधारण्याकरीता रु. १,००,०००/- अनुदान देण्यात येते.

- १) **रुग्ण कल्याण समिती निधी :-** रुग्ण कल्याण निधीचा उपयोग रुग्णांना आरोग्य संस्थेमध्ये सोयी मिळाव्यात व पैशाअभावी गरीब रुग्ण उपचारापासून वंचित राहू नये यासाठी करण्यात यावा. (Cashless Hospitalized Treatment) रुग्ण कल्याण निधी रुग्णांच्या सार्वजनीक सोयी, व्यक्तीना देण्यात यावयाच्या सोयी, रुग्ण कल्याणाच्या योजना यामधुन करण्यात येतो.
- २) **रुग्णांच्या सार्वजनीक सोयी :-** रुग्णांसाठी शुध्द पिण्याचे पाणी पुरवविणे, सातत्यपूर्ण स्वच्छता राखणे, स्वयंपाकाची सोय, नातेवाईकांना बसण्याची सोय, रुग्णांच्या करमणुकीसाठी साधने इत्यादी सोयी करीता.
- ३) **रुग्णांना द्यावयाच्या सेवा :-** गरीब रुग्णांसाठी एखादे औषध उपलब्ध नसेल, तपासणी खाजगी प्रयोगशाळेतून आवश्यक असेल किंवा रुग्णांच्या संदर्भसेवेसाठी वाहन उपलब्ध नसेल. अशावेळी रुग्ण कल्याण समिती निधीमधुन या सेवा उपलब्ध करुन देण्यात येते.
- ४) **रुग्ण कल्याणाच्या योजना :-** रुग्णालयात तपासणीसाठी व बाळंतपणासाठी येणाऱ्या गरोदर मातांना जेवणाची सोय, बाळंतपणानंतर आई/बाळास कपडे यासारख्या रुग्णांच्या कल्याणाच्या योजना रुग्ण कल्याण निधीमधुन राबविण्यात येतात.

प्राथमिक आरोग्य केंद्रस्तरावर उपरोक्त अनुदान खाली नमुद केलेल्या बाबीसाठी खर्च करण्यात येतो.

अ) रुग्णांच्या वैयक्तिक लाभाच्या योजना

- १) रुग्णांसाठी औषध खरेदी.
- २) रुग्णांच्या प्रयोगशाळा तपासण्या.
- ३) रुग्णांच्या वाहतुकीचा खर्च.
- ४) गरीब रुग्णांना/मातांना कपडे.
- ५) इतर सेवा.

ब) रुग्णांसाठीच्या सार्वजनिक सेवा

- १) इमारतीच्या देखभाल/दुरुस्ती नवीन बांधकाम.
- २) रुग्णांसाठी पिण्याच्या पाण्याची सोय.
- ३) रुग्णांसाठी स्वयंपाकघर/धर्मशाळा बांधणे - देखभाल.
- ४) इतर सेवा.

क) रुग्णांसाठी नाविण्यपूर्ण योजना

- १) रुग्णांसाठी जेवणाची सोय.
- २) इतर नाविण्यपूर्ण योजना.

ग्राम आरोग्य पोषण पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती :-

ग्रामिण जनतेला पिण्याचे शुध्द पाणी पुरविणे, कुपोषण व आरोग्यविषयक कार्यक्रम हे एकमेकांशी निगडीत असल्याने ग्रामस्तरावरून त्यांची अंमलबजावणी करतांना या कामासाठी ग्रामस्तरावर ग्राम आरोग्य, पोषण, पाणी पुरवठा व स्वच्छता समिती गठित करण्यात आलेली आहे. समितीस लोकसंख्येच्या आधारावर राष्ट्रीय ग्रामिण आरोग्य अभियाना अंतर्गत १५३९ गावांना रु. १३४.०३ लक्ष निधी उपलब्ध करून दिले जात आहे.

- ✓ लोकसंख्या ० ते ५०० - रु. ५०००/- प्रमाणे
- ✓ लोकसंख्या ५०१ ते १५०० - रु. ८०००/- प्रमाणे
- ✓ लोकसंख्या १५०१ ते ५००० - रु. १५०००/- प्रमाणे
- ✓ लोकसंख्या ५००१ ते १०००० - रु. २४०००/- प्रमाणे
- ✓ लोकसंख्या १०००१+ - रु. ३००००/- प्रमाणे

या समितीचे कामे व जबाबदाऱ्या :-

- आरोग्य कार्यक्रमाबाबत जनजागृती करणे
- लोकसहभागानुन आरोग्य समस्यांचा विचार करून योजने बदल चर्चा घडविणे
- ग्राम पातळीवर आरोग्य आणि पोषणा संबंधी महत्वाचे मुद्दे व प्रश्नावर चर्चा करणे व संबंधीत अधिकाऱ्या पर्यंत अभिप्राय देणे.
- आरोग्य सेविका, एम.पी.डब्ल्यू. यांच्या सेवा योग्य प्रकारे घेणे.
- गावातील आरोग्य समस्या व महत्वाच्या प्रश्नांचा शोध घेण्यासाठी कुटूंब सर्वेक्षण करून माहिती गोळा करणे.
- गावात आरोग्य रजिस्टर (नोंदवही) अंगणवाडी सेविका स्तरावर ठेवणे.

या समितीसाठी देण्यात येणारे अनुदान खालील बाबींवर खर्च होणे अपेक्षित आहे.

- १) ग्राम स्तरावरील परिसर स्वच्छतेसाठी, शालेय आरोग्यासाठी निधीचा वापर करता येईल. त्याच प्रमाणे अंगणवाडी व कूटुंब सर्वेक्षण इत्यादीसाठी देखील ह्या निधीचा विनियोग करता येतो.
- २) अबंधित अनुदान हे सामाजिक बाबींसाठी ज्यामध्ये पोषण, शिक्षण, परिसर स्वच्छता तसेच सार्वजनिक आरोग्य यांचा अंतर्भाव असेल त्यासाठी वापरता येतो.
- ३) संबंधित गावातील गरोदर मातेस (गरीब गरजू मातेच्या अडलेल्या प्रसुतीकरिता, संदर्भ सेवेकरिता
- ४) श्रेणी ३ व श्रेणी ४ च्या बालकांवर आहारासाठी व औषधोपचाराकरिता.
- ५) संबंधित गावातील गरिब गरजू गंभिर आजारी बालकास संदर्भ सेवा देण्याकरिता.
- ६) गावाचे आरोग्य नियोजन करणे.
- ७) आरोग्य व पोषण दिन साजरा करणे
- ८) आरोग्या बाबत ग्रामसभा भरविणे.
- ९) आरोग्य दिनासाठी आवश्यक खरेदी.
- १०) कुपोषित मुलांसाठी पोषणविषयक योजना
- ११) गरोदर मातांना बाळंतपणासाठी वाहतुक खर्च
- १२) इतर रुग्णांना औषधापचारासाठी वाहतुक खर्च
- १३) डास उत्पत्तीस्थाने नष्ट करणे.
- १४) आरोग्य शिक्षणाच्या योजना राबविणे.
- १५) ब्लिचिंग पावडर खरेदी (कि.ग्रॅ)
- १६) पाणी पुरवठा योजना दुरुस्त्या.
- १७) अंगणवाडीतील मुलांसाठी खेळणी खरेदी.

आशा (Accredited Social Health Activist)

- राष्ट्रीय ग्रामिण आरोग्य अभियान अंतर्गत विशेषतः आदिवासी ग्रामिण जनतेला आरोग्य सेवा चांगल्या रितीने मिळाव्या या दृष्टीकोणातून आशा स्वयंसेविका यांची नियुक्ती करण्यात आलेली आहे.
- ग्रामिण पातळीवर प्रत्येक आदिवासी व बिगर आदिवासी गावांमध्ये स्त्री आरोग्य स्वयंसेविका आशा स्वयंसेविका नियुक्त करण्यात आल्या आहेत.
- जिल्हयात एकूण २०६२ आशा स्वयंसेविकांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- प्राथमिक आरोग्य केंद्रांवर आशा स्वयंसेविकांच्या कामाकाजावर सनियंत्रण ठेवण्याकरीता ८५ गटप्रवर्तीकांची नियुक्ती करण्यात आलेली आहे.

आशा स्वयंसेविकांचे कर्तव्य :-

- ✓ गाव पातळीवरील आरोग्य नियोजन.
- ✓ लोकांच्या आरोग्य संदर्भात वागणुकीतील बदलांसाठी सुसंवाद.
- ✓ अंगणवाडी कार्यकर्ती, दाई आरोग्य सेविका, आरोग्य सेवक यांच्याशी समन्वय ठेवणे.
- ✓ समुपदेशन.
- ✓ रुग्णास रुग्णालयात पोहचविण्यास सहाय्यक करणे .
- ✓ प्रथमोपचार, औषधीसाठा ठेवणे , रेकॉर्ड व नोंदी ठेवणे.

माहेर :-

जिल्ह्यातील आदिवासी दुर्गम भागातील प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्तरावर, अंतर्गत दुर्गम भागातील गर्भवती मातांकरीता प्रसुती कालावधी मध्ये अडचण येऊ नये याकरीता, क्षेत्रातील नऊ प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्तरावर "माहेर घर" योजना कार्यान्वीत करण्यात आलेली आहे.

सदर योजनेनुसार अपेक्षित प्रसुती तारखेपुर्वी किमान तीन दिवस आधी गर्भवती मातेस त्यांचे कुटूंबातील एक व्यक्ती समवेत माहेर घरामध्ये भरती करण्यात येऊन संपुर्ण काळजी घेतल्या जाते, जसे जेवण, पोषण, आहार, औषधी समुपदेशन इत्यादी व सुरक्षीत प्रसुती करण्यात येऊन मातेस संपुर्ण लाभ देण्यात येतो

माहेर योजना राबविण्यात येणारे प्राथमिक आरोग्य केंद्र -

- १) हतरु
- २) सेमाडोह
- ३) टेंबूसोंडा
- ४) बैरागड
- ५) धुळघाट रेल्वे
- ६) साद्राबाडी
- ७) हरीसाल
- ८) बिजुधावडी
- ९) कळमखार

सिकलसेल आजार नियंत्रण कार्यक्रम :-

सिकलसेल आजार जनजागृती व नियंत्रण कार्यक्रमाची सुरुवात सन २००७ पासून झाली . सिकल सेल हा एक अनुवंशिक आजार आहे जो आईवडीलांपासून मुलांना होतो व एका पिढीतून दुसऱ्या पिढीत जातो. या आजारात सामान्यतः गोलाकार असणाऱ्या तांबड्या रक्तपेशी कोयत्याच्या पात्याचा आकार धारण करतात. म्हणून या आजारास सिकल सेल आजार असे नांव देण्यात आले आहे. सिकलसेल आजार नियंत्रण कार्यक्रम संपुर्ण जिल्हयातील ५६ प्राथमिक आरोग्य केंद्र व ग्रामीण, उपजिल्हा रुग्णालय स्तरावर राबविण्यात येत आहे.

लसीकरण व बळकटीकरण (Routine Immunization) :-

जिल्हयाअंतर्गत संपुर्ण माता व बालकांना पुर्ण लसिकरण करणे या योजनेचे उद्दिष्ट असून याद्वारे ठरलेल्या दिवशी उपकेंद्र, प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्तरावरून नियमित सत्राद्वारे लसीकरण व बळकटीकरण कार्यक्रम राबविण्यात येतो.

(मेळघाट)

नवसंजिवनी योजना

१ मातृत्व अनुदान :- सदर योजना ही आदिवासी तालुक्यापुर्ती मर्यादीत आहे.(ता.धारणी / चिखलदरा) सदर योजने अंतर्गत आदिवासी महिलेची प्रसुती (अनुसुचीत जमाती) आरोग्य संस्थेत झाल्यास तिन जिवंत अपत्या पर्यंत ४००/- रुपये (फक्त एकदाच) नगदी देण्यांत येतात.

२ भरारी पथक योजना :- सदर योजना ही आदिवासी तालुक्यापुर्ती मर्यादीत असुन सदर योजने अंतर्गत मानसेवी वैद्यकीय अधिकारी व वाहन भाडे यांचे मानधान अदा करण्यांत येते.प्रती वैद्यकीय अधिकारी प्रती वाहन दरमहा रु.३०,०००/-

३ दायी बैठक योजना :- सदर योजना ही आदिवासी तालुक्यापुर्ती मर्यादीत असुन ३ महिन्यातुन एकदा प्रा.आ.केंद्र/ उपकेंद्र स्तरावर दायी बैठक घेण्यांत येते.उपस्थित असलेल्या दायींना बैठक मानधन म्हणुन रु.१००/- देण्यांत येते.

मानव विकास कार्यक्रम

- १) तज्ञ महिला डॉक्टर कडुन गर्भवती महिलांचे आरोग्य तपासणी करणे तसेच बालरोग तज्ञांकडुन
० ते ६ वर्ष वयोगटातील बालकांची तपासणी करणे व औषधोपचार करणे.
- २) किशोरवयीन मुलींना आरोग्य विषयक बाबी व कौशल्य विकसीत करण्याबाबत प्रशिक्षण देणे.
(हि योजना केंद्र शासना मार्फत मुलींना प्रशिक्षण देण्यासाठी सबला योजना राबविण्यात येत असल्याने या योजने मधुन अमरावती जिल्हा वगळण्यात आला आहे)
- ३) अनुसुचित जाती/ अनुसुचीत जमाती /दारिद्र्य रेषेखालील महिलांना बुडीत मजुरी देणे.
(हि योजना केंद्रशासनाची इंदीरा गांधी मातृत्व सहयोग योजना राबविण्यात येत असल्याने यातुन अमरावती जिल्हा वगळण्यात आलेला आहे)
- ४) केंद्रीय एकवेळ अर्थसहाय्य योजने अंतर्गत उपकेंद्र/ प्रा.आ.केंद्राचे बांधकाम करणे.
(या योजने आंतर्गत धारणी तालुक्यातील उपकेंद्र दिया व खिडकी चे बांधकाम करण्यात आले)

